

A BUKOVINAI SZÉKELYEK MAGYARORSZÁGRA TELEPÍTÉSE – TERVEK ÉS REALITÁSOK A NEMZETKÖZI JOG TÜKRÉBEN

FREY DÓRA

Az MTA-ELTE Jogg-történeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. FREY DÓRA

ANDRÁSSY GYULA BUDAPESTI

NÉMET NYELVŰ EGYETEM

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRS

DORA.FREY@ANDRASSYUNI.HU

2022. október 31.

A bukovinai székelyek egy kevésbé ismert magyar népcsoport, amelynek születése egy tragikus eseményhez, az 1764. január 7-én történt madéfalvi veszedelemhez köthető.¹ A határőr-ezredek szervezése ellen tiltakozó székelyeket² a császári csapatok megtámadták, az ostromnak mintegy 200 áldozata volt. Ezt követően több száz, a határőri szolgálatot megtagadó székely menekült el Erdélyből. Gróf Hadik András tábornok, Erdély, majd Galícia kormányzója szorgalmazására jött létre öt székely falu Bukovinában 1777 és 1786 között: Istensegits, Fogadjisten, Andrásfalva, Hadikfalva és Józseffalva.

Először az 1870-es években vetődött fel a gondolat, hogy a magyarság kárpát-medencei arányának növelése érdekében a külföldön egy tömbben élő magyarokat, köztük a bukovinaiakat Magyarországra kell telepíteni.³ Az 1883-ban történt Al-Duna menti székely telepítésen és a tömegesen visszatelepülők honosításáról szóló 1886. évi IV.

törvénycikk elfogadásán túl, amely kedvezményes honosítási lehetőségét biztosított a telepéseknek, nem történt érdemi intézkedés, az első világháborút követően pedig a kérdés lekerült a napirendről.

A saint-germaini békeszerződés nyomán Bukovina Romániához került, az ott élő székelyek román állampolgárok lettek. Helyzetükben a második világháború kitörése hozott döntő változást: 1940 júniusában a szovjet hadsereg elfoglalta Észak-Bukovinát, ahonnan jelentős számú román menekült a román fennhatóság alatt maradt déli részre. A mintegy nyolcvan ezres bukovinai németiséget a Heim ins Reich (Haza a Birodalomba) program keretében szervezetter a Németország által megszállt lengyel területekre költöztették. 1940. augusztus 30-án a II. bécsi döntéssel Észak-Erdélyt Magyarországhoz csatolták, így Bukovina újra közvetlenül határos lett Magyarországgal. A háború, a fokozódó magyarellenes atrocitások és a román

katonai szolgálat elől sok fiatal szökött át a határon, és felerősödtek a bukovinai székelyek Magyarországra telepítését követelő hangok. A magyar hadsereg kolozsvári bevonulásakor, 1940. szeptember 11-én az ott tartózkodó mintegy 70 bukovinai székely legény és Németh Kálmán józseffalvi plébános saját zászlóval és táblával voltak jelen az ünnepségen, amelyen a „*Bukovinai magyarok. Mind egy szálig hazahozni őket!*” felirat volt olvasható.⁴

Sokan a remélt szervezett áttelepítést meg sem várva elindultak Magyarországra. Ezt az tette lehetővé, hogy a román hatóságok kiterjesztően értelmezték a második bécsi döntés 4. pontját, amely szerint: „*Azoknak a magyar nemzetiségű román állampolgároknak, akik az 1919-ben Magyarország által Romániának átengedett és most Romániánál megmaradó területen bírnak állandó lakóhellyel, jogukban áll hat hónapi határidőn belül a magyar állampolgárság javára optálni.*” Ha magának az egyezménynek attól a kisebb csúsztatásától eltekintünk, hogy 1919-ben Magyarország milyen területeket is „engedett át” Romániának, még mindig nehezen érthető, hogy vonatkozhatott ez a rendelkezés a Bukovinában élőkre. Bukovinát ugyanis Magyarország, ha akarta volna sem engedhette volna át Romániának, mert az sosem volt Magyarország része. Az Osztrák-Magyar Monarchia osztrák feléhez tartozott, ezért Románia nem a trianoni, hanem a saint-germaini békeszerződés értelmében szerezte meg (ami tényleg 1919-ben kötött). Magyarország ennek a szerződésnek nem volt részes állama, így az nem is tartalmazott rendelkezéseket Magyarországra vonatkozóan. A második bécsi döntés fenti pontjának nyilvánvaló célja a dél-erdélyi magyarok helyzetének rendezése lett volna, bár

az 1919-es „átengedés” akkor is nehezen magyarázható, hiszen Erdély már 1918-ban román kézre került, a trianoni békeszerződést pedig 1920-ban kötötték.

A román hatóságokat azonban sem a kissé pongyola megfogalmazás, sem az a nyilvánvaló tény nem zavarta, hogy Bukovina sosem volt magyar terület. Novemberben a radóci (Radauti) városházán megjelent egy hirdetés, amiben a román belügyminiszter 19.437/40. rendelete értelmében felszólítottak minden „magyar fajhoz” tartozó személyt, hogy 1941. február 28-ig nyilatkozzon, hogy élni kíván-e az opció lehetőségével – aki optál, elveszíti román állampolgárságát, és 1941. augusztus 30-ig köteles elhagyni Románia területét. Az eljárás egyszerű volt: a törvényszéken be kellett jelenteni az optálási szándékot, ott kiállítottak egy optálási bizonyítványt, ennek birtokában a bukaresti magyar nagykövetség adott hazatérési igazolványt, amivel az optálók átlépheték a határt.⁵ 1941 tavaszáig mintegy 3500–4000 fő érkezett Magyarországra – kisebb részük átszökött a határon, nagyobb részük optált.

A bukovinai székelyek tervezett Magyarországra telepítését természetesen nem csak

humanitárius, hanem nemzetiségpolitikai célok is motiválták. A bécsi döntések, majd Kárpátalja megszállása nyomán Magyarország ismét soknemzetiségű állammá vált. 1940 őszén szakértői munkaközösséget kértek fel Técsői Móricz Kálmán (a Magyar Külügyi Társaság alelnöke) vezetésével a külföldön élő magyarság hazatelepítési lehetőségeinek vizsgálatára. A testület jelentése szerint mintegy 2 millió magyar nemzetiségű ember élt a (revízió utáni) határokon kívül, ezek közül félmilliót kellett (és lehetett) volna az etnikai viszonyok kedvező befolyásolása érdekében Magyarországra telepíteni, köztük a bukovinai székelyeket.

A székely telepítés célterületként több lehetőség is felmerült: az egyik kézenfekvőnek tűnő lehetőség Észak-Erdély lett volna, ahonnan sok román távozott a II. bécsi döntés után. A bukovinai székelyek a bizonytalanul tűnő észak-erdélyi helyzet miatt azt kérték, hogy az ország belsejébe telepítsék őket. A magyar kormány 1941. február 4-én jegyzéket intézett a román kormányhoz, amelyben a bukovinai székelyek hazatelepítésére lakosságcserét javasolt. Ez Romániának nem állt érdekében, mert vegyes lakosságú területeken csökkent volna a románok

aránya, így érdemi válasz a jegyzékre nem érkezett.⁶

Végül a magyar hadsereg által 1941. április 11-ét követően megszállt Bácskát jelölték ki a telepítés helyszínéül, Werth Henrik vezérkari főnök javaslata szerint, aki április 19-én kelt memorandumában szorgalmazta a frissen elfoglalt területekre az „ezeréves határokon kívül élő” magyar lakosság telepítését.⁷ A székelyeket a magyar hadsereg elől elmenekült, illetve a magyar hatóságok által kiutasított, 1918 után a vidékre költöztetett délszláv telepesek, az ún. dob-rovoljácok helyére tervezték letelepíteni.⁸ Május 9-én a minisztertanács ülésén döntés is született a bácskai telepítésről.

A magyar és a román kormány rövid tárgyalások után 1941. május 11-én írta alá a megállapodást a bukovinai székelyek Magyarországra telepítéséről. A gyors megegyezést segítette, hogy a telepítés nem a románok által visszakövetelt Észak-Erdélybe irányult, és a magyar kormány eltekintett az áttelepülők Romániában maradt vagyona értékének megtérítéséről is. Az átköltözők csak személyes tárgyaikat, ruhanevet, lakás- és háztartási felszerelést hozhattak magukkal, terményt, haszonállatot, mezőgazdasági eszközt nem. Mivel a telepítést gyorsan kellett lebonyolítani, a román kormány abba is beleegyezett, hogy a magyar kormány megbízottai a helyszínen irányítsák a munkálatokat.

A távozók Bukovinában búcsú-ünnepségeket szerveztek, elbúcsúztak falujuktól, templomaiktól, temetőiktől.⁹ Az utolsó bukovinai székelyeket szállító szerelvény június 17-én hagyta el Romániát. Alig több mint egy hónap alatt 13.200 főt telepítettek át.¹⁰ Nem találtak azonban

végleges otthonra, 1944 októberében a magyar hatóságok utasítására el kellett hagyniuk Bácskát, Tolna megyei letelepítésükről már volt poszt a blogon.

Hivatkozások:

- Sebestyén Ádám: A bukovinai székelység tegnap és ma. Szekszárd, Tolna Megyei Könyvtár, 1989. 6. p.
- Halász Antal: A hazatértek. A bukovinai magyarok kétszáz esztendeje. Nagyvárad, Grafika Nyomdai Műintézet, 1941. 14-58. p.
- Parragi Mária: A magyar állampolgársági jog és a külföldön élő magyarság. In: Kisebbségkutatás, 2000/1. 41. p.
- Sebestyén 1989, 125. p.
- Vincze Gábor: A bukovinai székelyek és kisebb moldvai csángó-magyar csoportok áttelepedése Magyarországra (1940-1944). In: Pro Minoritate. 2001 ősz., 147-148. p.
- Vincze 2001, 151. p.
- Vincze 2001, 179. p.
- V. Kápolnás Mária: Iratok a bukovinai székelyek letelepítéséről és a jugoszláv földreform revíziójáról. In: Agrártörténeti Szemle, 1987/3-4. 465. p.
- Sebestyén 1989, 128. p.
- A. Sajti Enikő: Székely telepítés és nemzetiségpolitika Bácskában – 1941. Nemzetiségi Füzetek 6. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1984, 47. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Tóth Marci János István és családja. Lásd: http://mandarchiv.hu/cikk/1589/Ot_falu_szallt_vonatra_1941ben 2022. október 24.
2. oldal: Kosna, az indulás pillanatai, 1941. Lásd: http://mandarchiv.hu/cikk/1589/Ot_falu_szallt_vonatra_1941ben 2022. október 24.